

УДК 37.091.12.011.3-051:908

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-8\(14\)-375-389](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-8(14)-375-389)

Антонова Олена Євгеніївна доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління, Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир, 10008, тел.: (097) 472-54-76, <https://orcid.org/0000-0002-3240-6297>

Власенко Руслана Петрівна кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри екології та географії, Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир, 10008, тел.: (067) 277-03-31, <https://orcid.org/0000-0002-3743-4406>

Костюк Віталій Степанович кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри екології та географії, Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир, 10008, <https://orcid.org/0000-0001-5504-4084>

Корінний Володимир Іванович кандидат геологічних наук, доцент, доцент кафедри екології та географії, Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир, 10008, <https://orcid.org/0000-0002-1352-0940>

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У КРАЄЗНАВЧІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ

Анотація. У статті розглядаються питання краєзнавчої підготовки майбутнього вчителя географії. Одним із ефективних засобів її реалізації визначається музейна педагогіка як нова освітня технологія, що акумулює наукові дослідження в галузі історії освіти, здобутки педагогічної культури та кращі зразки педагогічної практики з метою професійного зростання майбутніх педагогів. Зазначено, що на сучасному етапі розвитку освіти музей виступає не лише культурним, науковим чи мистецьким закладом, а стає середовищем навчання, науковим, духовним і розвивальним осередком, центром організації освіти й дозвілля. Він по-новому розкриває та представляє роль і

значення науки в сучасному суспільстві, формує цілісну наукову картину світу, створює сприятливі умови для розвитку творчих здібностей здобувачів освіти.

Представлено досвід використання елементів музейної педагогіки у підготовці майбутніх вчителів географії, що реалізується на першому та другому рівнях вищої освіти у Житомирському державному університеті імені Івана Франка. На прикладі діяльності мінералогічного Музею коштовного та декоративного каміння (сmt Хорошів) та музею М.М. Міклухо-Маклая (м. Малин) розкрито ціннісний та освітній потенціал музейної педагогіки у підготовці компетентного вчителя географії. Доведено, що музейні експозиції дозволяють реалізувати краєзнавчий підхід у професійній підготовці майбутніх учителів географії, допомагають студентам оволодіти практичними навичками роботи з основними джерелами краєзнавчих знань, навчитися організовувати і проводити краєзнавчі екскурсії, подорожі, походи, здійснювати найпростіші наукові дослідження, що є ефективним педагогічним і методичним засобом виховання молодого покоління громадян України.

Ключові слова: географічне краєзнавство, краєзнавчий підхід у підготовці вчителя географії, музей, музейна педагогіка, музей коштовного та декоративного каміння, музей М.М. Міклухо-Маклая.

Antonova Olena Yevheniivna Doctor of Pedagogical Sciences, professor, head of the department of professional-pedagogical, special education, andragogy, and management, Zhytomyr Ivan Franko State University, Velyka Berdychivska St., 40, Zhytomyr, 10008, tel.: (097) 472-54-76, <https://orcid.org/0000-0002-3240-6297>

Vlasenko Ruslana Petrivna PhD in Biology, docent, associate professor of the department of ecology and geography, Zhytomyr Ivan Franko State University, Velyka Berdychivska St., 40, Zhytomyr, 10008, tel.: (067) 277-03-31, <https://orcid.org/0000-0002-3743-4406>

Kostiuk Vitalii Stepanovych PhD in Biology, docent, associate professor of the department of ecology and geography, Zhytomyr Ivan Franko State University, Velyka Berdychivska St., 40, Zhytomyr, 10008, <https://orcid.org/0000-0001-5504-4084>

Korinnyi Volodymyr Ivanovych PhD in Geology, docent, associate professor of the department of ecology and geography, Zhytomyr Ivan Franko State University, Velyka Berdychivska St., 40, Zhytomyr, 10008, <https://orcid.org/0000-0002-1352-0940>

USE OF ELEMENTS OF MUSEUM PEDAGOGY IN LOCAL STUDIES TRAINING OF FUTURE GEOGRAPHY TEACHERS

Abstract. The article examines the issues of local studies training of future geography teachers. Museum pedagogy is defined as one of the effective means of its implementation as a new educational technology that accumulates scientific research in the field of the history of education, achievements of pedagogical culture and the best examples of pedagogical practice for the purpose of professional growth of future teachers. It is noted that at the current stage of the development of education, the museum acts not only as a cultural, scientific, or artistic institution, but becomes a learning environment, a scientific, spiritual, and developmental center that can be used for the organization of education and leisure. It reveals and presents the role and significance of science in modern society in a new way, forms a coherent scientific picture of the world, and creates favorable conditions for the development of creative abilities of students.

The experience of using elements of museum pedagogy in the training of future geography teachers, which is implemented at the first and second levels of higher education at Zhytomyr Ivan Franko State University, is presented. On the example of the activities of the Mineralogical Museum of Precious and Decorative Stones (Khoroshiv) and the M. M. Miklukho-Maklai Museum (Malyn) revealed the valuable educational potential of museum pedagogy in the training of a competent geography teacher. It has been proven that museum exhibits allow the implementation of a local history approach in the professional training of future geography teachers, help students master practical skills while working with the main sources of local history knowledge, learn to organize and conduct local history excursions, trips, hikes, and carry out the simplest scientific research, which is an effective pedagogical and methodical means of educating the young generation of Ukrainian citizens.

Keywords: geographical local studies, local studies approach in geography teacher training, museum, museum pedagogy, Museum of Precious and Decorative Stones, M. M. Miklukho-Maklai Museum.

Постановка проблеми. Сучасні умови суспільного розвитку України потребують уважного ставлення до розвитку і виховання молодого покоління українців у дусі патріотизму, громадянськості, любові до рідного краю, що додає особливої відповідальності роботі кожного вчителя, зокрема вчителя географії. Однак, освітній процес закладу вищої освіти, де відбувається підготовка майбутнього вчителя

до професійної діяльності, не завжди передбачає вивчення різних аспектів життєдіяльності рідного краю (його історії, природи, екологічного стану довкілля, етнографії тощо). На вирішення цього завдання спрямована краєзнавча робота, важливість якої усвідомлюється і підтримується на державному рівні та відображається у програмних документах підготовки майбутніх учителів географії.

Так, серед спеціальних компетентностей в освітньо-професійній програмі підготовки майбутнього вчителя географії виокремлюється здатність реалізовувати краєзнавчий підхід на уроках географії, у позакласній та позашкільній діяльності, а серед програмних результатів чільне місце посідає здатність формувати в учнів екологічні цінності й відповідальне ставлення до природи, повагу до культурних цінностей і традицій місцевого населення під час краєзнавчих екскурсій і туристичних походів в урочний та позаурочний час. Одним із важливих напрямів у підготовці майбутнього вчителя географії справедливо виокремлюються формування фахових компетенцій, пов'язаних з організацією краєзнавчої роботи в закладах загальної середньої освіти, вироблення практичних навичок з використання краєзнавчої інформації під час викладання шкільних курсів географії та організації краєзнавчої діяльності школярів.

Серед основних завдань професійної підготовки майбутнього вчителя географії важливе місце посідає оволодіння здобувачами теоретико-методичними основами шкільного географічного краєзнавства; ознайомлення майбутніх фахівців з сучасними науковими дослідженнями з шкільного географічного краєзнавства; засвоєння ними методів організації та форм проведення шкільної краєзнавчої роботи, принципів та методики організації шкільного краєзнавчого гуртка й краєзнавчого музею; основ розробки шкільних краєзнавчих екскурсій та експедицій, організації роботи шкільного краєзнавчого гуртка та музею тощо.

Така увага до краєзнавчої роботи вчителів географії зумовлена змінами, що відбуваються у методичній системі проведення краєзнавчих досліджень у школі, постійним розширенням сфери застосування краєзнавчої інформації, популярністю туристичних акцій в освіті тощо [1].

Одним із засобів пізнання історико-культурної спадщини краю, його регіональних властивостей та особливостей, популяризації національних цінностей, розвитку морально-етичних, загальнолюдських цінностей особистості майбутнього вчителя географії у процесі його професійної підготовки є використання елементів музейної педагогіки

[2, с. 26]. Останнім часом використання потенціалу музеїв набуває все більшої актуальності. Музейна ж педагогіка розглядається як нова освітня технологія, що акумулює наукові дослідження в галузі історії освіти, здобутки педагогічної культури та кращі зразки педагогічної практики з метою професійного зростання педагогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальними питаннями розвитку краєзнавства в сучасній Україні присвячено праці Л. Баженова, Г. Денисюк, С. Куделко, Я. Мартиняк, С. Пивоварова, С. Посохова, В. Савчук, І. Стасюк, П. Тронько, Ф. Турченко, О. Шаблій та інших. Питання культурної спадщини Житомирщини стали об'єктом наукової уваги таких вчених як Л. Грузьська, М. Костриця, Г. Махорін, Г. Мокрицький, О. Поліщук та інших. Низка праць дослідників присвячена результатам наукових розвідок щодо музеїв Житомирщини: П. Скиба (Ємільчинський краєзнавчий музей, Великоцвілянський музей Хліба), І. Ковтун (Музей коштовного і декоративного каміння у смт. Хорошів), Н. Місяць, Н. Щербакова (Музей космонавтики імені С.П. Корольова), В. Невеська (Житомирський обласний краєзнавчий музей), А. Астапюк, Т. Недайборщ, М. Панчук (Верхівнянський літературно-меморіальний музей Оноре де Бальзака) та ін. Водночас використання розвивально-виховного потенціалу музеїв для формування краєзнавчої компетентності майбутніх учителів географії та виховання у них патріотизму в умовах посягання на українську культуру та державу набуває особливої актуальності.

Мета статті полягає в розкритті розвивально-виховного потенціалу музейної педагогіки для реалізації краєзнавчого підходу у підготовці майбутнього вчителя географії.

Виклад основного матеріалу. Географічне краєзнавство являє собою систему знань, що відображає різні взаємопов'язані елементи дійсності рідного краю: унікальність природи, розселення етнічних груп, що склалися історично, особливості розвитку господарства і духовної культури (Б. Чернов, А. Сиротенко). Відповідно, об'єктом географічного краєзнавства є природно-господарсько-культурна система рідного краю [3]. До основних завдань географічного краєзнавства можна віднести, передусім, всебічне вивчення своєї місцевості і накопичення краєзнавчого матеріалу з подальшим використанням цього матеріалу у вивченні та викладанні географії [4]. Тому географічне краєзнавство відіграє провідну роль у розумінні майбутніми вчителями географії взаємозв'язків між природою, населенням та господарством, у пізнанні рідного краю, а також сприяє загальному розвитку і вихованню особистості на основі краєзнавчого матеріалу, який притаманний регіону його майбутньої діяльності [5].

Оновлення та розвиток національної системи середньої освіти передбачає вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів географії, розвиток їх компетентності, зокрема й красзнавчої. У цьому сенсі особливої значущості набуває використання освітніх можливостей музейних раритетів у вивченні географії відповідно до шкільної програми [6].

Традиційно музеями вважаються культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної й духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини. [7, с. 64]. Сьогодні музей виступає не лише культурним, науковим чи мистецьким закладом, він стає середовищем навчання, науковим, духовним і розвивальним осередком, центром організації освіти й дозвілля [2, с. 13]. Однак, часто екскурсія до музею розглядається школярами як розважальний захід. Учителі, на жаль, не завжди використовують можливості музейних установ у географічній освіті учнів. Це пов'язано із відсутністю в освітніх програмах чіткого визначення можливостей та засобів музейної педагогіки. Тоді як деякі країни світу вже мають певний досвід застосування різних технологій і методів організації навчання в музеях різного спрямування. Як зазначає О. Топузов, йдеться не про використання приміщення музею для проведення уроків, а про таке навчання, що є результатом співпраці музею та закладу освіти на рівних умовах. Музей як освітня система по-новому розкриває та представляє роль і значення науки в сучасному суспільстві, формує цілісну наукову картину світу, створює сприятливі умови для розвитку творчих здібностей [2, с. 14].

Загалом поняття «музейна педагогіка» розуміється як «галузь науки, що вивчає історію, особливості культурної освітньої діяльності музеїв, методи дії музеїв на різні категорії відвідувачів, взаємодію музеїв з освітніми установами» [2, с. 18]; як нова галузь педагогічної науки, що має міждисциплінарний характер, перебуваючи «на перехресті» музеєзнавства, соціальної педагогіки та педагогіки дозвілля [9, с. 20]; як галузь педагогічної науки, сформована на основі науково-практичної діяльності та спрямована на передавання культурно-освітнього досвіду в умовах музейного середовища [10, с. 8]. Сучасна музейна педагогіка в Україні розвивається на основі музейної комунікації, збагачення її змісту, упровадження нових методик, спрямування на формування світогляду, творчих здібностей особистості засобами особливого впливу, виховання громадсько-патріотичної позиції сучасної молоді [11, с. 47].

Музейна педагогіка сприяє й професійному розвитку педагога. Вважаємо, що майбутніх учителів географії потрібно навчати використовувати засоби природничих музеїв з їхніми унікальними колекціями, які характеризують розвиток біогеоценозів на певних територіях місцевого та регіонального значення [6, с. 21–15]. Окрім цього, завдяки музейно-педагогічним технологіям майбутні вчителі оволодівають новими методами навчання і виховання, формування особистості на основі залучення учнівської молоді до дослідницької діяльності засобами музейної експозиції з використанням інформаційних технологій, розвитку їхніх дослідницьких умінь і критичного мислення, здатності до самостійних суджень й оцінок тощо. Отож, музейна педагогіка надає широку можливість органічно поєднувати культуру та освіту, навчальну діяльність із роботою музеїв, особливо краєзнавчих і шкільних [2, с.85].

Житомирщина має широкі можливості для використання музейної педагогіки завдяки значній кількості музейних установ різних категорій: історичні, військово-історичні, краєзнавчі, літературні, літературно-меморіальні, космонавтики, образотворчого мистецтва, музей хліба, музеї видатних митців та видатних родин краю, домашньої ікони, коштовного і декоративного каміння. У професійній підготовці майбутніх учителів географії особливого значення набуває останній, який належить до категорії *мінералогічних музеїв*. Функціями такого музею є комплектування, зберігання, вивчення та популяризація мінеральних об'єктів, пам'ятників природної історії. Його призначення полягає не лише в експозиції кристалів, каменів й інших експонатів мінерального походження, а й у формуванні та розвитку ключових компетентностей у відвідувачів [2, с. 18]. Дослідники-краєзнавці В. Яковлева та Л. Власюк зазначають, що Волинське родовище належить до найбільш унікальних родовищ дорогоцінного каміння у світі та є перлиною України, а колекція мінералів дорогоцінного і декоративного каміння, яка експонується сьогодні в Музеї коштовного та декоративного каміння, його візитівкою [12, с. 67].

Здобувачкою Житомирського державного університету імені Івана Франка Н. Дячук було проведено дослідження, спрямоване на розкриття ціннісного потенціалу Музею каміння у смт. Хорошів як об'єкта культурної спадщини Житомирщини. Вона зазначає, що історія мінералогічного музею Волині пов'язана з іменами таких науковців, як: В. Амбургер, С. Бельський, Б. Гаврусевич, Л. Іванов, Є. Лазаренко, Г. Осовський, П. Тутковський, О. Ферсман та інших. Основоположниками колекції музею є В. Клочков та О. Салманін, які започаткували її у 1951 році,

а у 1958 році зареєстрували як «Мінералогічний музей на громадських засадах». З 1992 року експозиція, поповнивши фонди, зайняла своє місце в окремому будинку, де перебуває до сьогодні [13, с. 61].

На сьогодні це єдина, у своєму роді унікальна колекція дорогоцінного і декоративного каміння та виробів з нього в Україні, яка відома і визнана вітчизняними і зарубіжними спеціалістами однією з кращих у світі. Тому мінералогічний музей став базою для популяризації геологічних знань серед різних верств населення. Постійними його відвідувачами є учні закладів загальної середньої освіти, гімназій, коледжів, закладів вищої освіти, учасники різних наукових форумів, іноземні делегації [14, с. 114].

Колекція музею систематизована й розміщена в залах цілісними блоками у чіткій послідовності та відповідності [12, с. 62-66]:

1. Перший зал музею – це колекція декоративного й облицювального каменю. Він надає можливість для розповіді про початковий процес утворення і подальшого формування тектонічної та геологічної будови Землі загалом і, структурних складових земної кори, зокрема, до яких віднесено граніти, мармури, пісковики, вапняки. Як зазначає І. Ковтун: «ця експозиція дає головні теоретичні й фундаментальні геологічні знання, оволодіння якими відкриває вільний доступ до таких тем, як, наприклад, петрографія, мінералогія, розкриття яких передбачено наступними виставочними залами» [14, с. 114]. Водночас, як наголошує дослідниця, це й найпроблемніший для сприймання інформації здобувачами момент, адже він завантажений новими термінами, великими цифрами, назвами порід та їх родовищ, що характеризують багатоскладні за своєю суттю і значні за осяжністю матеріалу питання, повне розуміння яких вкрай необхідне.

2. У другому залі представлені типові зразки, кристали, друзи та мінеральні зростки камерних пегматитів Волинського родовища моріону. У вітрині залу можна побачити породи, в яких знаходяться пегматитові тіла, зони їх залягання. Реголіт – справжній місячний ґрунт, подарований музею астронавтами.

3. Третя зала розповідає про розмаїття кварцу. У вітринах представлено зразки великих кристалів кварцу Волині, що характеризують зональну будову від центру до периферії: гірський кришталь, димчастий кварц, моріон; мармарошські «діаманти»; бразильські жеоди аметисту тощо.

4. У четвертій залі експонуються зразки дорогоцінних мінералів волинських камерних пегматитів: берили і топази. У музеї можна побачити найбільший кристал берилу, видобутий на Волині: його довжина становить 135 см, вага – 66,6 кг.

5. У п'ятому залі представлені вироби з дорогоцінного та декоративного каміння. Різні вироби з дорогоцінного каміння: моріон, гірський криштал, яшма, малахіт, намисто з оніксу, свічник з родоніту, маріуполіт. Ваза зі змійовика, селеніту та оніксу. Шкатулка з обсидіану та унакіта. Ще одна вітрина з синтетичними мінералами, такими як корунд, гранат, бірюза та фіаніт. У вітринах музею представлені зразки бурштину та вироби з нього, огранених виробів із самоцвітів Волинського родовища.

Цікавою і корисною є експозиція музею і для майбутніх учителів географії, адже геологія і мінералогія в багатьох теоретичних і практичних питаннях є дотичними науками з географією, а подекуди виступають для неї базисною основою. Зали музею виступають своєрідним середовищем для рефлексії вивчених під час занять назв гірських порід, умов утворення та їх складу. Студенти-географи розширюють свої знання про процеси добування мінералів та сфери застосування, у них формується чітке уявлення про предмет геології. Важливими є також інтегративні зв'язки з хімією та фізикою, щоб розкрити, наприклад, технічні та промислові аспекти застосування кварцу. Експонати музею є цінними і у процесі вивчення структури літосфери землі, формування рельєфу та утворення гірських порід [14, с. 118-119].

Таким чином, пріоритетною метою відвідування майбутніми вчителями географії Музею коштовного та декоративного каміння є детальне сутнісне розуміння й узагальнення через зразки каменів і вироби з них засвоєного навчального матеріалу: тектонічні рухи і магматична діяльність Землі, класифікація мінералів і гірських порід, з'ясування умов утворення кристалів, обговорення взаємозв'язків і причинно-наслідкових зв'язків різних процесів тощо.

Провідне й наскрізне місце серед методів музейної педагогіки в реалізації її навчальних, виховних, освітніх й розвивальних можливостей для розвитку особистості засобами «олюднення знань» і загальноосвітніх принципів гуманізації і гуманітаризації освіти (С. Гончаренко, Ю. Мальований) посідає біографічний метод. Зважаючи на це актуальності набуває знайомство майбутніх учителів географії, які навчаються у Житомирському державному університеті імені Івана Франка, з особистістю Миколи Миклухо-Маклая - великого гуманіста, відомого вченого, натураліста і мандрівника ХІХ сторіччя. Тим більше, що з історією родини Миклухо-Маклаїв безпосередньо пов'язана історія поліського містечка Малин, розташованого на території Житомирщини. Біля 50 років родина великого вченого проживала на Малинщині і стала невід'ємною частиною історії нашого краю, присвятивши людям свою працю і творчість.

У своїй роботі вчителі географії здебільшого реалізують краєзнавчий підхід через проведення найбільш доступних і масових форм вивчення природи та господарства – екскурсій, що сприяє поглибленню знань учнів, зацікавлює їх, викликає інтерес до географічних знань [15]. Матеріал, зібраний під час екскурсій і походів, учитель географії може надалі використовувати як ілюстративний матеріал на уроках, щоб допомогти учням усунути абстрактність географічних понять і уникнути механічного їх засвоєння. Зважаючи на це, важливого значення у підготовці майбутнього вчителя географії набуває знайомство із музеєм М.М. Миклухо-Маклая, який було відкрито 25 лютого 2015 року за співпраці колективу Малинського лісотехнічного коледжу і родини меценатів Н.П. та О.І. Миклухо-Маклаїв у цокольному приміщенні історичної будівлі родини Миклухо-Маклаїв у с. Гамарня. Свого часу ця будівля була частиною садиби матері Миколи Миколайовича Миклухо-Маклая, пізніше вся садиба належала його молодшому братові Михайлу. Експозиція музею в Малині займає досить велику площу цокольного поверху коледжу - 300 кв. м. Вона включає в себе особисті речі вченого (книги та праці, видані за його життя), матеріали, які свідчать про його перебування в малинському маєтку, інші предмети [16].

Знайомлячись з біографією Миколи Миклухо-Маклая студенти-географи дізнаються, що всесвітню популярність російському мандрівникові принесли його дослідження в 1870-х - початку 1880-х рр. в країнах Південно-Східної Азії, Австралії і Океанії. Він першим з європейців детально вивчив життя і звичаї папуасів Нової Гвінеї. Берег, на який він зійшов, названий його ім'ям "Берегом Маклая", на честь першого європейця, нога якого ступила на цю землю.

Майбутні вчителі дізнаються, що у Малині Микола Миколайович Миклухо-Маклай бував не раз упродовж 1886-1887 років. Там він працював над новими публікаціями, упорядковував архіви, садив екзотичні рослини, які привозив із далеких подорожей, милувався чудовими краєвидами, цікавився походженням, життям і побутом місцевих жителів. Попри величезну зайнятість, Миклухо-Маклай знаходив час для ознайомлення з життям місцевих жителів. За переказами старожилів, він вивчав побут, звичаї, традиції поліщуків. Захоплювався весняними хороводами, зокрема веснянками, купальськими іграми, які організувала місцева молодь на річці Ірші. Вчений цікавився походженням древлян, їх історією, найдавнішою дольодовиковою рослиною – азалією понтійською, яка зберіглася лише на Поліссі і росла в навколишніх лісах Малина [17].

Відвідування музею М.М. Миклухо-Маклая утворює студентів-географів у переконанні, що всесвітньо відомий учений-антрополог, етнограф, лікар, ботанік, зоолог та мандрівник був по праву ще за життя визнаний класиком світової науки. З його думкою змушені були рахуватися уряди європейських держав, провідні наукові товариства (передовсім географічні) розвинених країн вважали за честь обрати його своїм членом.

Виховного значення для майбутніх учителів набуває етика Миклухо-Маклая, яка зараз є особливо потрібною для людства. Саме вона дає нам зразок поведінки сучасної цивілізованої людини в поліетнічному та полікультурному світі, заперечуючи будь-які прояви расизму, національної зверхності, винятковості або ненависті.

Сімейні легенди і перекази родини Миклухо-Маклаїв можуть бути цікавими і для майбутніх учителів української літератури та історії. Особливо відзначимо легенду про далекого предка уславленого вченого на ім'я Охрім Макуха, який був у 30-ті роки XVII століття курінним отаманом Війська Запорозького. Всі три його сини - Омелько, Назар і Хома - теж взяли зброю в руки та стали до боротьби. Але середній син, Назар, закохавшись в чарівну шляхтянку під час облоги військом козаків польської фортеці, зрадив товаришів, за що був засуджений на смерть і особисто покараний своїм батьком. Принаймні так розповідають родинні перекази. І цікаво, що рідний дядько майбутнього вченого, Григорій Ілліч, який у 1824 -1828 роках навчався у Ніжинській гімназії вищих наук і товаришував там з юним Миколою Гоголем, не раз розповідав йому цю сімейну легенду й до кінця життя був абсолютно переконаний, що саме вона була покладена геніальним письменником в основу одного з найдраматичніших епізодів «Тараса Бульби» [17]

На завершення ознайомлення з музеєм майбутні вчителі обов'язково доходять думки, що Миколу Миколайовича Миклухо-Маклая недаремно називали лицарем гуманізму. Адже він довів спорідненість і рівність людських рас, передбачив крах колоніальної системи, висунув ідею створення міжнародних організацій на кшталт ООН і ЮНЕСКО, склав проект Декларації прав людини, мріяв про Папуаський союз (і ця мрія збулася). Недаремно в 1996 році ЮНЕСКО назвала вченого Людиною Світу.

Висновки. Результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати про надзвичайну актуальність краєзнавчої діяльності майбутніх учителів географії, оскільки вона відповідає запитам суспільства, сприяє спрямованості на подальше професійне

становлення, формує фахові компетенції, передбачає проектно-дослідницьку роботу тощо. Водночас, музейна педагогіка орієнтує на здобуття нових знань, формує пізнавальні інтереси майбутніх педагогів, створює можливості для подальшої організації позакласної навчальної та виховної роботи. У контексті наукової освіти це стимулює формування наукової культури, готовності до сприйняття наукової інформації, визнання цінності надбань людської цивілізації, цілісного усвідомлення наукової картини світу.

Таким чином, використання елементів музейної педагогіки дозволяє реалізувати краєзнавчий підхід у підготовці майбутніх учителів географії, допомагає студентам оволодіти практичними навичками роботи з основними джерелами краєзнавчих знань, навчитися організовувати і проводити краєзнавчі екскурсії, подорожі, походи, здійснювати найпростіші наукові дослідження, що є ефективним педагогічним і методичним засобом виховання молодого покоління громадян.

Лише такий учитель географії є організатором навчальної, пошукової, дослідницької роботи, наставником і консультантом.

Перспективи подальшої роботи у підготовці майбутніх учителів географії до краєзнавчої діяльності вбачаємо у виявленні, обґрунтуванні та визначенні особливостей упровадження новітніх методів і технологій навчання студентів у вищій школі.

Література:

1. Рожі І.Г. Краєзнавчо-туристична робота в системі освіти. *Треті Сумські наукові географічні читання: збірник матеріалів української наукової конференції (Суми, 12-14 жовтня 2018 р.) [упорядник Корнус А.О.]*. Суми, 2018. С. 17-19.
2. Музейна педагогіка в науковій освіті : збірник тез доповідей учасників ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 26 листопада 2020 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 310 с.
3. Чернов Б. О., Сиротенко А. Й. Методологічна суть географічного краєзнавства. *Географічне краєзнавство: сучасний стан і перспективи*. Ж., 1992. С. 6-7.
4. Корнеєв О.В. Методика шкільного географічного краєзнавства. Харків: Вид. група «Основа», 2007. 144 с.
5. Макаренко А.С. Методика виховної роботи. К.: Рад. шк., 1990. 366 с.
6. Караманов О. Музей — школа — університет: особливості педагогічної взаємодії в сучасному суспільстві знань. *Освіта та педагогічна наука*. 2013. № 4 (159). С. 21–15
7. Синявська Л. І., Силка О. З. Музейна практика: навч.-метод. посібн. для студентів ІІІ курсу. Черкаси: видавець ФОП Гордієнко Є. І., 2017. 96 с.
8. Гайда Л. А. Розвиток музейної педагогіки в Україні. *Позашкілья*. 2012. № 10 (70). С. 50-51.

9. Белофастова Т. Ю. Педагогічні засади діяльності музею як соціально-культурного центру : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.06 «Теорія, методика і організація культурно-просвітницької діяльності». Київ, 2003. 22 с.

10. Караманов О. В. Музейна педагогіка в контексті багатокультурного освітнього середовища в Україні. *Шлях освіти*. 2012. № 2 (64). С. 8–11.

11. Салата О. О. Основи музезнавства : навчально-методичний посібник. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 164 с.

12. Яковлева В. В., Власюк Л. Л. Державна установа «Музей коштовного і декоративного каміння» – історія та сьогодення. *Музейна справа на Житомирщині: історія та сучасність. Науковий збірник «Велика Волинь»: матеріали Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції (Житомир, 8-9 жовтня 2020 р.)*. Бердичів : ФОП Мельник М.В., 2020. Вип. 60. С. 59-68.

13. Дячук Н. С., Мирончук Н.М. Музейна педагогіка як засіб формування краєзнавчої компетентності молодших школярів. *Інновації в науці: сучасний вимір: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих дослідників (4 травня 2023 року, м. Суми)*. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. С. 63-66.

14. Ковтун І. А. Екскурсія до музею коштовного і декоративного каміння як приклад позаурочної навчальної діяльності. *Музейна справа на Житомирщині: історія та сучасність. Науковий збірник «Велика Волинь»: матеріали Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції (Житомир, 8-9 жовтня 2020 р.)*. Бердичів : ФОП Мельник М.В., 2020. Вип. 60. С. 113-121.

15. Побидайло Наталія Особливості реалізації краєзнавчого принципу в процесі екскурсій фізико-географічного спрямування. *Нова педагогічна думка*. 2017. № 4 (92). С. 8-91.

16. Потапчук Наталія Людина світу та її українське коріння: козацький нащадок Миклухо-Маклай. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2630209-ludina-svitu-ta-ii-ukrainske-korinna-kozackij-nasadok-mikluhomaklaj.html>

17. Тимошенко В. Родина М.М. Миклухо-Маклая на Малинщині (до 170-річчя з дня народження видатного вченого). URL: <https://history-malyn.in.ua/rodyna-m-m-myklukho-maklaya-na-malynshhyni-170-richchya-z-dnya-narodzhennya-vydatnogo-vchenogo/>

References:

1. Rozhi I.H. Kraieznavcho-turystychna robota v systemi osvity [Local history and tourism work in the education system]. *Treti Sumski naukovy heohrafichni chytannia: zbirnyk materialiv ukrainskoi naukovoї konferentsii (Sumy, 12-14 zhovtnia 2018 r.)* [uporiadnyk Kornus A.O.]. Sumy, 2018. S. 17-19.

2. Muzeina pedahohika v naukovii osviti: zbirnyk tez dopovidei uchasnykiv II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Museum pedagogy in scientific education: a collection of abstracts of reports of the participants of the II All-Ukrainian Scientific and Practical Conference], m. Kyiv, 26 lystopada 2020 r. / za nauk. red. S. O. Dovhoho. Kyiv: Natsionalnyi tsentr «Mala akademiia nauk Ukrainy» - National center “Junior academy of sciences”, 2020. 310 s.

3. Chernov B. O., Syrotenko A. Y. Metodolohichna sut heohrafichnoho kraieznavstva [Methodological essence of geographic regional studies]. *Heohrafichne kraieznavstvo: suchasnyi stan i perspektyvy - Geographical local studies: current state and prospects*. Zh., 1992. S. 6-7.

4. Kornieiev O.V. *Metodyka shkilnoho heohrafichnoho kraieznavstva* [Methodology of school geographical local studies]. Kharkiv: Vyd. hrupa «Osнова» - "Foundation" publishing house, 2007. 144 s.

5. Makarenko A.S. *Metodyka vykhovnoi roboty* [Methodology of upbringing]. K.: Rad. shk. – School council, 1990. 366 s.

6. Karamanov O. *Muzei — shkola — universytet: osoblyvosti pedahohichnoi vzaiemodii v suchasnomu suspilstvi znan* [Museum — school — university: peculiarities of pedagogical interaction in the modern society of knowledge]. *Osvita ta pedahohichna nauka – Education and Pedagogy*. 2013. № 4 (159). S. 21–15

7. Syniavska L. I., Sylka O. Z. *Muzeina praktyka: navch.-metod. posibn. dlia studentiv III kursu* [Museum practice: educational and methodological guide for students of the III year]. Cherkasy: vydavets FOP Hordiienko Ye. I. - individual entrepreneur Hordienko Ye.I., 2017. 96 s.

8. Haida L. A. *Rozvytok muzeinoi pedahohiky v Ukraini* [Development of museum pedagogy in Ukraine]. *Pozashkillia – Out-of-school*. 2012. № 10 (70). S. 50-51.

9. Bielofastova T. Yu. *Pedahohichni zasady diialnosti muzeiu yak sotsialno-kulturnoho tsentru* [Pedagogical principles of museum activity as a social and cultural center]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : spets. 13.00.06 «Teoriia, metodyka i orhanizatsiia kulturno-prosvitnytskoi diialnosti». Kyiv, 2003. 22 s.

10. Karamanov O. V. *Muzeina pedahohika v konteksti bahatokulturnoho osvitnoho seredovyshcha v Ukraini* [Museum pedagogy in the context of a multicultural educational environment in Ukraine]. *Shliakh osvity – Way of Education*. 2012. № 2 (64). S. 8–11.

11. Salata O. O. *Osnovy muzeieznavstva : navchalno-metodychnyi posibnyk* [Basics of museology: educational and methodological manual]. Vinnytsia : TOV «Nilan-LTD» - LLC "Nilan-LTD", 2015. 164 s.

12. Iakovleva V. V., Vlasiuk L. L. *Derzhavna ustanova «Muzei koshtovnoho i dekoratyvnoho kaminnia» – istoriia ta sohodennia* [State institution "Museum of Precious and Decorative Stones" - history and present]. *Muzeina sprava na Zhytomyrshchyni: istoriia ta suchasnist. Naukovyi zbirnyk «Velyka Volyn»: materialy Vseukrainskoi naukovo-kraieznavchoi konferentsii (Zhytomyr, 8-9 zhovtnia 2020 r.)*. Berdychiv : FOP Melnyk M.V. – individual entrepreneur Melnyk M.V., 2020. Vyp. 60. S. 59-68.

13. Diachuk N. S., Myronchuk N.M. *Muzeina pedahohika yak zasib formuvannia kraieznavchoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv* [Museum pedagogy as a means of formation of regional knowledge competence of younger schoolchildren]. *Innovatsii v nautsi: suchasnyi vymir: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii molodykh doslidnykiv (4 travnia 2023 roku, m. Sumy)*. Sumy: FOP Tsoma S.P. – individual entrepreneur Tsioma S.P., 2023. S. 63-66.

14. Kovtun I. A. *Ekskursiia do muzeiu koshtovnoho i dekoratyvnoho kaminnia yak pryklad pozaurochnoi navchalnoi diialnosti* [An excursion to the museum of precious and decorative stones as an example of an extracurricular educational activity]. *Muzeina sprava na Zhytomyrshchyni: istoriia ta suchasnist. Naukovyi zbirnyk «Velyka Volyn»: materialy Vseukrainskoi naukovo-kraieznavchoi konferentsii (Zhytomyr, 8-9 zhovtnia 2020 r.)*. Berdychiv : FOP Melnyk M.V. – individual entrepreneur Melnyk M.V., 2020. Vyp. 60. S. 113-121.

15. Pobydailo Nataliia, *Osoblyvosti realizatsii kraieznavchoho pryntsyphu v protsesi ekskursii fizyko-heohrafichnoho spriamuvannia* [Peculiarities of the implementation of the local lore principle in the process of physical-geographic excursions]. *Nova pedahohichna dumka – New pedagogical thought*. 2017. № 4 (92). S. 8-91.

16. Potapchuk Nataliia, Liudyna svitu ta yii ukrainske korinnia: kozatskyi nashchadok Myklukho-Maklai [A man of the world and his Ukrainian roots: Cossack descendant Myklukho-Maklai]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2630209-ludyna-svitu-ta-ii-ukrainske-korinna-kozackij-nasadok-mikluhomaklaj.html>

17. Tymoshenko V. Rodyna M.M. Myklukho-Maklaia na Malynshchyni (do 170-richchia z dnia narodzhennia vydatnoho vchenoho) [The family of M.M. Myklukho-Maklai in the Malyn region (to the 170th anniversary of the birth of the outstanding scientist)]. URL: <https://history-malyn.in.ua/rodyna-m-m-myklukho-maklaia-na-malynshchyni-170-richchya-z-dnya-narodzhennya-vydatnogo-vchenoho/>